

SESOTHO PUO YA PELE YA TLATSETSO: PAMPIRI YA I
SESOTHO FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: Dihora tse 2½

Matshwao: 100

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e na le maqephe a 12. Etsa bonnete ba hore a felletse.
 2. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse NNE, e leng:

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO
KAROLO YA B: KAKARETSO/ KGUTSUFATSO
KAROLO YA C: DITHOTHOKISO
KAROLO YA D: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO
 3. Araba dipotso kaofela.
 4. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
 5. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.
 6. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.
-

KAROLO YA A TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA 1****1.1 Bala ditaba tse latelang o nto araba dipotso tse theilweng hodima tsona.****MATHATA A BAKWANG KE HO TIMA KGAFETSA HA MOTLAKASE NAHENG ENA**

- | | | |
|---|---|----|
| 1 | Ho tinngwa ha motlakase Afrika Borwa e se e le koboanela ebile e se e ka ke ntho eo re tlang ho phela le yona dilemolemo. Ho na le mathata a mangata a bakwang ke ho tinngwa hona ha motlakase. Mathata ana a akga ho kwalwa ha dikgwebo, ho putlama ha moruo wa naha, tlhokeho ya metsi, ho bola ha dijo tse ka dihatsetsing le bokebekwa bo etswang mafifing. | 5 |
| 2 | Kgwabo tse ngata di iphumana di hula ka falese ka lebaka la ho tinngwa kgafetsa ha motlakase. Ha motlakase o tima ho qobella dikgwebo tse ngata ho kwalwa. Ha dikgwebo tsena di kwalwa ha ho na lekeno le fumanwang dikgwebong tsena. Borakgwabo le bommakgwabo ba tlameha ho lefa basebeletsi ba bona ho sa natse hore kgwebo e sebeditse jwang. Ke ka hoo bahiri ba bang ba qetellang ba kgaola lenane la basebeletsi ba bona. | 11 |
| 3 | Ho kwalwa ha dikgwebo tse ngata ho thefula moruo wa naha kaha dikgwebo tsena di hloleha ho lefa lekgetho le thusang mmuso ho phethisa phano ya ditshebeletso hantle. Naha e phela e amohela dihlahiswa tse tswang mafatsheng a mang empa e hlolwa ke ho ntsha dihlahiswa tsa yona ho ya dinaheng tse kantle. | 16 |
| 4 | Dikgwebo tse ntseng di thuthuha tsona di iphumana di le tebetebeng ya mathata ka ha tsona di sa kwalwe nakwana empa di kwalwa ho ya ho ile ka lebaka la ho tinngwa hona ha motlakase. Ho ya ka lesedinyana la <i>Sowetan</i> la 17 Tlhakola 2023, dikgwebo tsena tse thuthuhang tsa palo e hodimo haholo di kwetswe naheng ena kaha boholo ba tsona di hloka tjhelete eo di ka rekang dihlokwa le ho lefa basebeletsi ntle le lekeno. | 22 |
| 5 | Tulong tse ding tse kang Qwaqwa ho tinngwa hona ha motlakase ho etsa ho be le leqeme la metsi hobane ho hloka hala motlakase hore metsi a pompuwe hore a kgone ho phalla ho ya diphaepeng tse fepelang metsi metseng. Kgaello ena ya metsi e baka hore baahi ba qetelle ba ipelaetsa. Boipelaetso bona bo kenyelletsa tshenyo ya thepa e etswang ke baahi ba halefileng. | 28 |
| 6 | Nakong ya ho tinngwa hona ha motlakase, dipalopalo tsa bokebekwa di hlwa mekwalaba hobane ha ho le lefifi ke yona nako eo dikebekwa di fumanang monyetla wa ho senya. Dikebekwa ha di kgethe ha di senya: di tlatlapa meahong ya mmuso, dikgwebong tse ikemetseng le matlong a baahi. Nakong eo motlakase o kgaotsweng, dikebekwa di kgona ho senya le ho utswa dithapo tsa motlakase. | 34 |

7	Ho ba thata dikolong tse ngata ho ruta ha motlakase o le siyo. Dikolo tse ngata di ahuwe ka tsela eo ho leng thata hore mahlasedi a letsatsi a kene diphaposing, mme ha motlakase o le siyo ho ba lefifi. Tshebediso ya marangrang e ba phepetso e kgolo dikolong tsena. Dikolong tsa diporaefete ba kgona ho sebedisa dijenereitara. Dijenereitara di a thusa empa di otlala habohloko mekotleng ya dikolo.	40
8	Ho hlakile hore ho tinngwa kgafetsa hona ha motlakase naha yohle ho na le ditlamorao tse bosula haholo. Khampani ya Eskom le mmuso ba lokela ho dula fatshe ntle le tshenyho ya nako ho tla ka tharollo bothateng bona.	43


[E ngotswe le ho lokisetwa tlhahlobo ke mohlalobi]

- 1.1.1 Mongodi o bolelang moleng wa 1 ha a re **ho tinngwa ha motlakase ke koboanela?** (1)
- 1.1.2 Ntle le mathata ao mongodi a faneng ka ona ditabeng tse kahodimo, ke mathata afe a 2 ao o a tsebang a bakwa ke ho kgaolwa ha motlakase kgafetsa? (2)
- 1.1.3 O nahana maemo ana a ho kgaoha ha motlakase a bakwa ke eng? (2)
- 1.1.4 **Ho hula ka falese** seratswaneng sa 2 ho bolelang? (1)
- 1.1.5 O nahana hore bahiri ba ka etsang ho e na le hore ba kgaole basebeletsi meleng ya 10 le 11? (2)
- 1.1.6 Ho ya ka wena, ke ditlamorao dife tse tlišwang ke ditaba tse seratswaneng sa 3? (2)
- 1.1.7 Ha o ne o le mopresidente wa naha, o ne o tla etsang ho fedisa bothata boo ba motlakase? Fana ka dintlha tse 2. (4)
- 1.1.8 Mongodi o bolelang ha a re **dijenereitara di otlala habohloko mekotleng ya** dikolo? (1)
- 1.1.9 Ho ya ka wena, dijenereitara di sokodisa ka eng? (1)
- 1.1.10 Mongodi o sebedisitse lentswe **tebetebe** moleng wa 17. Bohlokwa ba tshebediso ya lentswe lena ke bofe? (1)
- 1.1.11 Dikgweba tse thuthuhang ke tse jwang? (1)
- 1.1.12 Na dikebekwa di a kgetha ha di senya? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 1.1.13 Ke dintho dife tse pedi tse ka etswang ke setjhaba hammoho le mmuso ho fedisa ho utsuwa ha dithapo tsa motlakase? (2)
- 1.1.14 Na ke tharollo ho beha Eskom tlasa taolo ya poraefete? Tiisa karabo ya hao. (2)

[24]

TEMA YA 2


1.2 Boha le ho bala ditaba tse latelang o nto araba dipotso.




POLY SOLAR PANEL CANADIAN 455W

SKU 81480910

R3,499
kapa
O ka patala kgwedi tse 4 ntle le tswala.






Dilivari naha ka bophara

Sheba kahara lebenkele

Ha ho bareki ba re fileng 0 hodima 5.
Dula leseding ntle le Eskom



Kgutlisang le kgutlisetswe
tjhelete ya lona.

Ngola maikutlo: moreki@leroyim.co.za
Botsa potso: [www.leroyim.co.za /0114125583](http://www.leroyim.co.za/0114125583)

Dintlha tsa sehlahiswa	
Lebitso	POLY SOLAR PANEL CANADIAN 455W
SKU	81480910
Ean code	6002844074098
Boima (kg)	24.3
Bophara (cm)	210.8
Botebo (cm)	3.5
Bolelele/ seemo (cm)	104.8

[Etswa inthaneteng ya lokiswa ke mohlalobi]

- 1.2.1 Ke sehlahiswa sefe se bapatswang? (1)
- 1.2.2 Ke dipolelo dife tse 2 tse susumetsang moreki ho fumana sehlahiswa see? (2)
- 1.2.3 Fana ka lewa la papatso le 1 le sebedisitsweng papatsong ena. (1)
- 1.2.4 Ntle le lebitso la lebenkele, hobaneng ho sebedisitswe mongolo o moholo? (1)
- 1.2.5 Ha moreki a reka ka kgwedi tse nne, o tla lefa bokae ka kgwedi? (1)

[6]

30 matshwao

KAROLO YA B KAKARETSO/ KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

1. Bala tema e latelang ebe o e akaretsa/ kgutsufatsa ka ho hlahisa dintlha tse HLANO (5) ka dipolelo tse hlahlamanang ka tshwanelo.
2. Etsa bonnete ba hore dintlha tsa hao di itshetlehile ditabeng tse temeng.
3. Akaretsa ka mantswe a 70.
4. Sebedisa mantswe a hao.
5. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 2.1 ho isa ho 2.5.
6. Ngola polelo e nngwe le e nngwe moleng o motjha.
7. Bontsha palo ya mantswe qetellong ya kakaretso ya hao.

NA AFORIKA BORWA KE YONA NAHA E LE NNGWE E TOBANENG LE HO KGAOLWA HA MOTLAKASE?

Ho bonahala Afrika Borwa e se yona naha e le nngwe lefatsheng lohle e tobaneng le bothata ba ho imollwa ha motlakase. Dinaha tse kang China, Taiwan, Amerika le Japane le tsona di mathateng ana a ho kgaolwa ha motlakase ka mabaka a fapafapaneng.

Japane ke e nngwe ya dinaha tse nang le moruo o ntseng o ntlafala empa le yona e ntse e henahenana le bothata ba ho kgaoha ha motlakase. Motjheso wa lehlabula o phahamisitse tlhoko ya motlakase naheng eo. Mmuso wa naha eo o ile wa lemosa baahi ka kgonahalo ya kgaello ya motlakase e ka bang teng, mme ya kgothalletsa baahi ho baballa motlakase.

Lesedinyana la China le bitswang *South China Morning Post* le ile la hlokomedisa setjhaba ka pharela ya motlakase haholoholo ka mora ho sisinyeha ha lefatshe ho bakileng tshenyo e ngata ya moruo wa naha. Hara ntho tse amehileng ke dimela tse ngata tseo China e fehleng motlakase ho tsona.

Taiwan teng, ho kgaoha ha motlakase ho amme matlo a dimilione a nang le kgaello e atileng ya motlakase e amang ditoropo tse kgolo le ditorotswana tse mmalwa tse naheng ena. Sena se bakilwe ke kotsi e tlalehilweng setsing sa motlakase.

Naheng ya Amerika, lesedinyana la *Washington Post* le tlalehile hore marangrang a yona a matla a ka tlasa kgateello ho feta dinako tse fetileng mme ditoropo tse kgolo tse kang California le Texas di se di tlwaetse ho tima kgafetsa hona ha motlakase.

Ho hlakile ho ya ka ditaba tse kahodimo hore ha se naha ya Afrika Borwa e le nngwe e tobaneng le mathata a ho kgaoha ha motlakase. Naha tse ding tse bonahalang di tla ba le bothata bona di akga Pakistan, Sri Lanka, India le Myanmar.

[E qotsitswe inthaneteng mme ya lokiswa ke mohlalobi]

10 matshwao

KAROLO YA C DITHOTHOKISO**POTSO YA 3****THOTHOKISO E SO HO BONWE**

3.1 Bala qotso e latelang o nto araba dipotso.

KE A ITSHOLA – T. J. MAHAPA

- 1 O na be o kula moahisane,
- 2 O lla ka lengole o qakehile,
- 3 O re ntho ka maleng e a o tsamaya,
- 4 Nna jwalo ka moahisane ka iteka,
- 5 Ho ba wa mmakgonthe Mosotho o buile kgale,
- 6 Matlo ho tjha mabapi,
- 7 Ba ka boroko ka bo tela,
- 8 Phelo ba hao bo le tsietsing ngwaneso,
- 9 O nwele parafini o nwele sepiriti,
- 10 Koloji ka e batla ka ya ka tjhelete,
- 11 Ntlong ya kokelo ka o lefella
- 12 Kajeno o fodile o a mphoqa,
- 13 O re ke ne ke mathisa bohata ke moloi,
- 14 O re ke nna ya o loileng kgale,
- 15 Ka hoo ke leka ho pata bohlaswa ba ka,
- 16 Ruri ke a itshola nna ngwana batho,
- 17 Thuso ya ka e mphetotse moloi.

- 3.1.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 3.1.2 Sehalo sa sethothokisi ke se jwang thothokisong e kahodimo? Tiisa karabo ya hao ka ho qotsa molathothokiso thothokisong ee. (2)
- 3.1.3 Ke phetapheto efe e molathothokisong wa 9? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)
- 3.1.4 Ke mokgabisopuo ofe o molathothokisong wa 9? (1)
- 3.1.5 Molaetsa wa thothokiso ee ke ofe? (2)

[10]

DITHOTHOKISO TSE BONWENG

3.2 Boela hape o bale qotso ya thothokiso e latelang o nto araba dipotso.

O EMETSENG? – T. J. MAHAPA

- 1 Hantlentie molato keng sephoqo towe,
- 2 Ha o dutse lapeng o ahlame,
- 3 Tlasa bethe e le lao sa hao,
- 4 Ha thunya se lla se kgabola?

- 5 Tjhaba ke sela se a itseka,
- 6 Ntwa se e lata letailane,
- 7 Se re: 'ha e boye Afrika, ha e boye',
- 8 Wena o ahlame ntlong phauphau towe.

- 9 O emetseng semau mau towe?
- 10 Ha basadi ba tswile ba lwana,
- 11 Wena o ahlame ntlong o a phoqosela,
- 12 Hantlentie molato keng ntjamme?

- 13 Hela, nkahlama phaphama,
- 14 Tadima ba masea bana ke bane,
- 15 Ba lwana ba itseka,
- 16 Wena o emetseng?

3.2.1 Ho lata ntwala letailane, ho bolela:

- A ho lwana o sa hlole.
- B ho hlola ntweng.
- C ho se tshabe ho qala ntwala.
- D ho lata batho ba hlotsweng ntweng. (1)

3.2.2 Bonono bo fumanwang sehloohong sa thothokiso e kahodimo bo bitswang? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)

3.2.3 Ke bonono bofe bo molathothokisong wa 14? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)

3.2.4 Molaetsa wa thothokiso ee ke ofe? (2)

[9]

3.3 Bala qotso e latelang ya thothokiso o nto araba dipotso.

HO SE TSHEPAHALE – R. N. PHUME

- 1 Le teng le le lelele leqwatsiqwatsi,
- 2 Nthwa ho refolaka ha e tsamaya;
- 3 Ya ho ema ka ditlhako,
- 4 Ntho ya ho tshaba lefatshe
- 5 Empa lefatshe le thotse.

- 6 Ha a tsamaya wa kakaila!
- 7 O kakaila ha bohloko feela,
- 8 Ha a qenehele lefatshe;
- 9 Lefatshe ha se nthwa ho qenehelwa.

- 10 Ha iketse o habile,
- 11 O habile dibaka;
- 12 Ke motho wa mabaka,
- 13 O dula a sebetsa ka nako tsohle.

- 14 Ka hanong ka mona o butswitse,
- 15 Qwetha le ke ke la o besa,
- 16 La o besa wa feela wa tuka,
- 17 Ke leqhwetha ka bo yena leqwatsiqwatsi.

- 18 Mo mamele, heno ke naheng,
- 19 Sala shwalaneng le hara mpa motsheare,
- 20 O sala le monna Mateneng,
- 21 O sala o tshwere hlolo ka boya.

3.3.1 Melathothokiso ya 3 le 4 e bolelang? (1)

3.3.2 Ke bonono bofe bo melathothokisong ya 10 le 11? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)

3.3.3 Molaetsa wa thothokiso ee ke ofe? (2)
[6]

3.4 Bala thothokiso e latelang o nto araba dipotso.**RAKGADI O KAE? – J. RATHEBE**

- 1 Helang!! Basotho nthuseng,
- 2 Mpatliseng ke saretswe,
- 3 Ke hlomohile ke dikgapha,
- 4 Rkgadi o kae?
- 5 Ntokolleng ke batle,
- 6 Hohle ditoronkong ke kgehlebanye,
- 7 Metseng ke suthise,
- 8 Rkgadi o kae?
- 9 Ebe rkgadi o sa phela?
- 10 Botsang dikerekeng,
- 11 Botsang mabitleng,
- 12 Botsang baruti.
- 13 Hlakolang meokgo dikgutsana,
- 14 Re lla bohle re saretswe,
- 15 Hona ha batho ba nyamella lonyeng,
- 16 O ile rkgadi Lejweleputswa.

3.4.1 Sethothokisi se sebedisitse bonono bofe ka ho phetapheta mola melathothokisong ya 4 le 8? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)

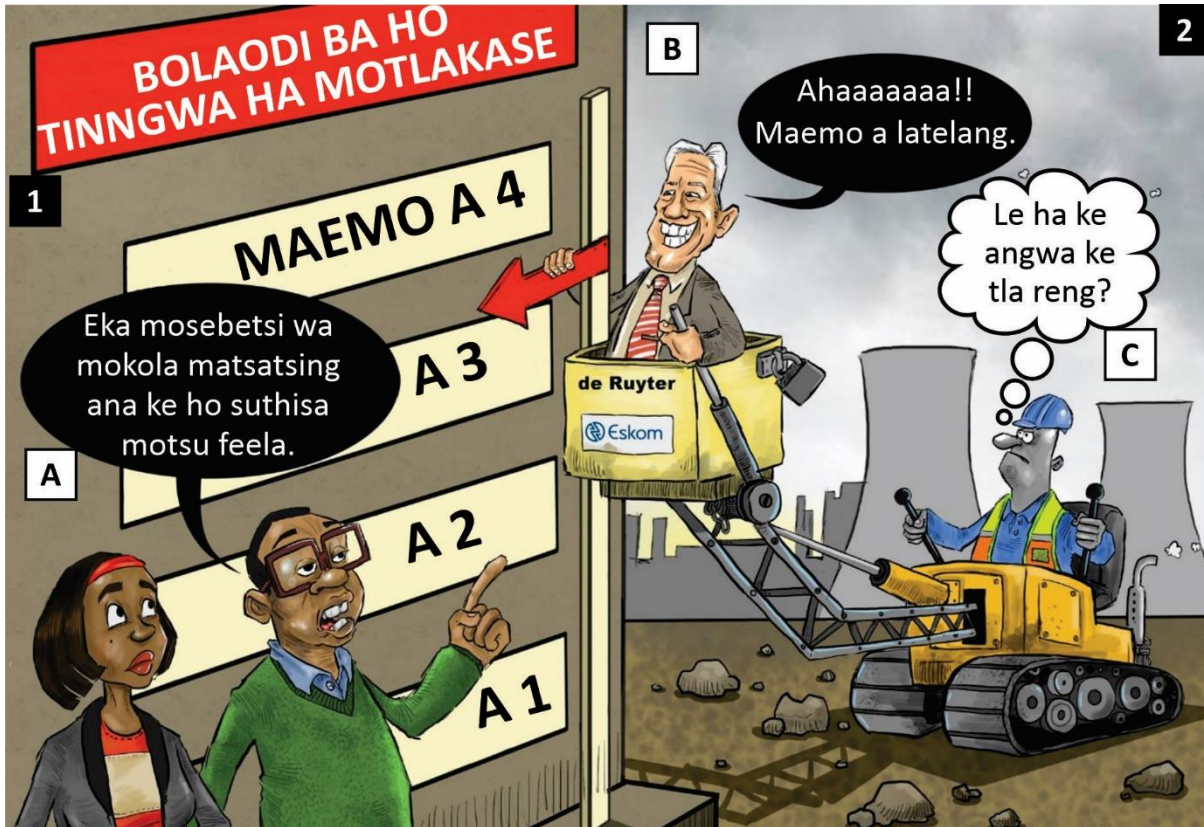
3.4.2 Na sethothokisi se na le tshepo ya hore se tla boela se bona Rkgadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
[5]

30 matshwao

KAROLO YA D THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 4

Boha le ho bala ditaba tsa khathunu e latelang o nto araba dipotso.

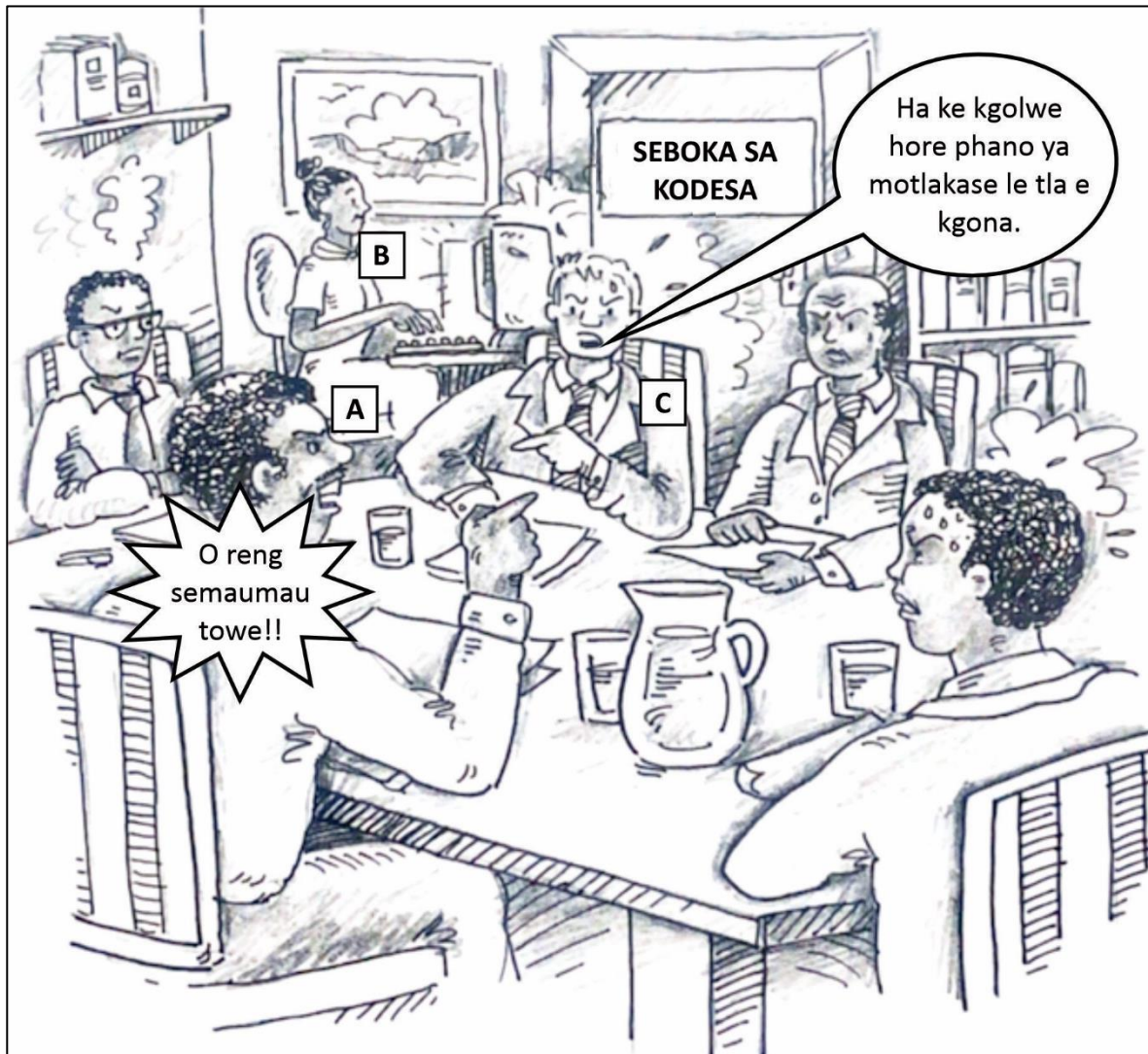


[E tswa inthaneteng ya lokiswa ke mohlalobi]

- | | | |
|-----|--|-----|
| 4.1 | Na mmadi wa khathunu e kahodimo a ka nka de Ruyter e le motho ya ikemiseditseng ho rarolla qaka ya motlakase? Tiisa karabo ya hao ka dintlha tse 2 o ipapisitse ka mantswe le puo ya mmele khathunung. | (5) |
| 4.2 | Phapano ya maikutlo a batho ba ho foreimi ya 1 ke efe? Tiisa karabo ya hao. | (4) |
| 4.3 | Hlahisa maikutlo a hao ka bokamorao ba khathunu e kahodimo. | (2) |
| 4.4 | Na mokganni wa tereketere o thabile? Tiisa karabo ya hao. | (2) |
- [13]**

POTSO YA 5

Boha setshwantsho se latelang o nto araba dipotso.



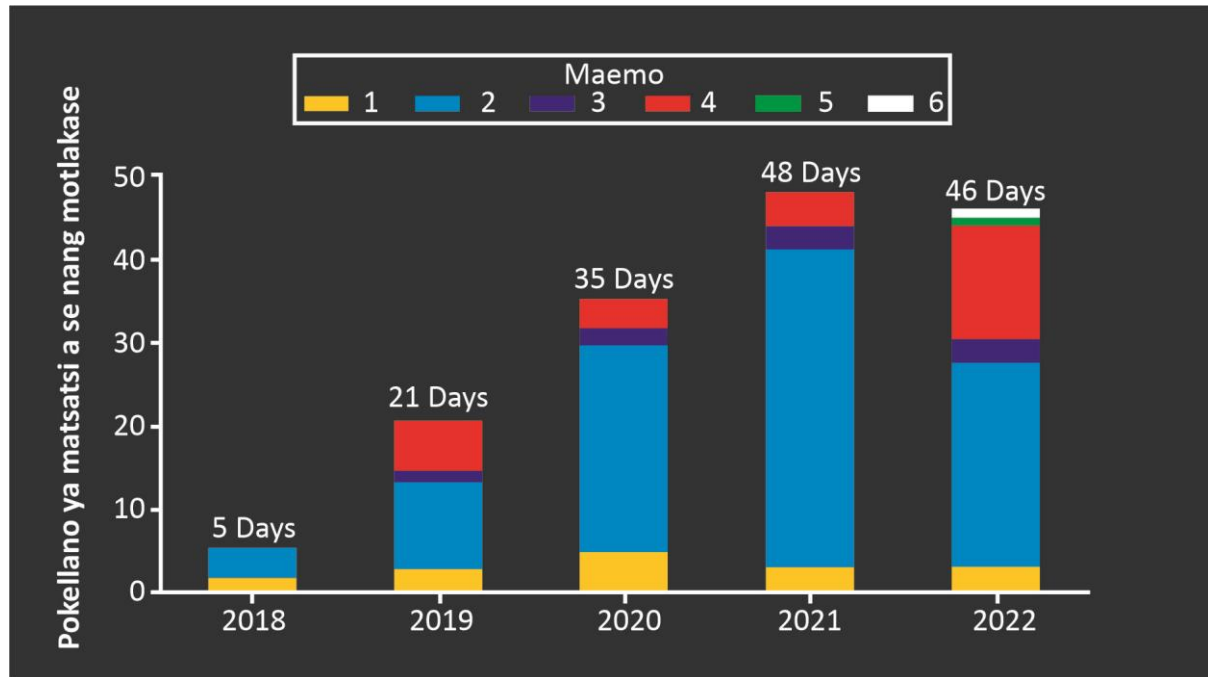
[E fumanwe bukeng: *Motjhotjhono* – J. Leremi, ya lokiswa ke mohlalobi]

- 5.1 Ho ya ka setshwantsho se kahodimo, na ho na le tekatekano ya bong? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 5.2 Na ho na le setiriyothaepe setshwantshong se ka hodimo? Tiisa karabo ya hao. (3)
- 5.3 Motho ya ho C o thabile kapa o halefile? Tiisa karabo ya hao ka dintlha tse 2 ho tswa setshwantshong. (3)
- 5.4 Ho ya ka monahano wa hao, ho ne ho buuwa ka eng kopanong ee? (2)

[10]

POTSO YA 6

Bala le ho boha kerafo e latelang o nto araba dipotso.



[E tswa inthaneteng ya lokiswa ke mohlalobi]

- 6.1 Ke ka selemo sefe moo ho tinngwa ha motlakase ho bileng hodimo haholo? (1)
- 6.2 Ho ya ka kerafo e kahodimo, maemo a boraro a qadile ka selemo sefe? (1)
- 6.3 Na kerafo e kahodimo e bontsha bothata ba motlakase bo rarolleha? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 6.4 Hobaneng baahi ba sa thabele maemo a botshelela a ho kgaoha ha motlakase? (2)
- 6.5 Ho ya ka kerafo e kahodimo, ke maemo afe a bonahalang a nka nako e telele ho feta a mang? (1)

[7]

30 matshwao

Matshwao ohle: 100